

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
Iesv, Cvrsvs Theologicvs**

In decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Primam Partem, & Primam Secundæ D. Thomæ. Ad Alexand.
VII. Pont. Max.

Esparza Arteida, Martin de

Lugduni, 1666

XXII. Vtrum dictamen Conscientiæ sit proxima, ac immediata regula
morum?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94815](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94815)

obiectum apparebit q. 24. inter bonam, & malam fidem. Negatur itaque antecedens obiectionis, in quo similiter obrepit fallacia ex consideratione inadæquata obiecti adæquati, circa quod versatur actus moralis, & non moralis; honestus, & non honestus.

Ad 3. Negatur similiter votum, & simplex propositum, nihil inuicem differre ex parte obiecti directi. Quia, qui vult ex. gr. ieiunium tali die obseruandum, ita vult vt idem ieiunium, si quidem obseruatum ab ipso fuerit, sit sibi medium conferens ad consecutionem vitæ æternæ; vt simul velit excidere ab eadem vitæ æternæ consecutione, si prætermiserit idem ieiunium. Hoc enim necesse est, vt velit saltem implicitè, & virtualiter sub aliquo prædicato conuertibili re ipsa cum eo prædicato, quod modo expressum est, quicumque vult verè vouere, seque obligare obligatione propria voti. Nihil verò tale velle potest, qui solum concipit simplex propositum, neque vult se obligare ad ieiunium, & sic de similibus. Patet autem, priuationem vitæ æternæ differre realiter ex parte obiecti à quocumque absolute compossibili cum vitæ æternæ. Negatur itaque suppositum de voto, & præcepto, & consequenter intentum præcipuum de præcepto, & consilio.

Art. 1. Ad 4. Sicut in rebus ipsis nullum est inconueniens duo aliqua mutuo inter se connecti, vt creatorem, & creaturam: ita in ordine intentionali nullum est inconueniens, ac proinde non datur circulus vitiosus ex hoc præcisè, quod duæ aliquæ propositiones sint mutuo relatiuæ, & mutuo causales sub prædicato eiusdem rationis: vt, *Ideo est creator, quia producit creaturam, & ideo est creatura, quia producit a creatore*. Requiritur ergo præterea ad inanitatem vitiosam, ac repugnantem connexionis mutue; tam obiectiuæ, ac physici, quam intentionalis, ac intellectuales, vt in vtroque, vel altero ex extremis ipsius, nullum omnino supersit prædicatum, præter prædicatum formaliter relatiuum, in quo fundetur, seu supra quod cadat ipsum relatiuum; quatenus necesse est, vt omne relatiuum fundetur in aliquo absoluto, vtque prius ratione sit in se, & ad se, quodcumque est ad aliud, & ad aliud refertur. Vnde repugnat, vt creatori alicuius nullum aliud prædicatum conueniat præterquam esse creatorem eius. Quia eo ipso nihil haberet, quod communicare posset termino creationis; cum communicari illi minimè possit, vt sit creator sui. Repugnat itidem, vt creaturæ nullum aliud prædicatum conueniat, quam esse creatum: quia eo ipso nihil illi conueniret, ratione cuius ab alio producti, verificari posset ipsum esse creatum ab alio. Eadem ratione foret nulla, adeoque foret vitiosa ea propositio, qua diceretur, Creatorem esse à quo procedit creatura, & vicissim, creaturam esse, quod procedit à creatore; nihilque præterea specialiter superadderetur, neque in priori, neque in posteriori parte expositionis.

Art. 2. Nihil autem huiusmodi accidit in re nostra. Quia licet voluntas Dei præceptiua terminetur ad actus præceptos, & bonos, vt præceptos, & bonos, & similiter voluntas Dei prohibitiua terminetur ad actus prohibitos, & malos; atque actus boni, & mali dependeant à voluntate Dei præceptiua, & prohibitiua, vt tali, quod negandum nequaquam est; Nihilominus voluntas Dei præceptiua, & prohibitiua habent aliud præterea obiectum peculiare; nimirum præceptiua collationem gloriæ, si detur in homine talis determinatè obiecti prosecutio libera, nihilque obstat aliud; sin minus, subtractionem gloriæ, atque è conuerso prohibitiua. Similiter actus præcepti, & prohibiti boni, & mali habent, præter voluntatem diuinam, obiectum aliud peculiare, quo mouentur, & à quo specificantur, vt apparebit infra

q. 25. Quapropter ad dilemma obiectionis respondetur admittendæ prioris eius partem, & negando partem posteriorem, & negando rursus ex priori sequi circulum vitiosum ob rationem datam, ex qua patet ad probationem in contrarium. Videatur supra art. 7. & resp. ad 1.

Ad 5. Conceditur, actus non ideo esse bonos, vel malos, quia digni sunt præmio, vel pœna, sed potius è conuerso, & similiter conceditur actus malos, non ideo præcisè, aut etiam præcipuè vitandos esse, quia vitanda est pœna. Caterum negandum est, actus aliquos posse esse theologicè bonos, aut malos independentè à præcognitione formali, vel virtuali voluntatis Dei de conferenda, & subtrahenda respectu felicitate, & summo bono, quod est ipse Deus, si fiant, aut prætermittantur tales actus determinatè modo superius explicato. Quia seclusa tali præcognitione nullo suo actu potest voluntas nostra antepone-re, aut postponere summum bonum aliis bonis inferioribus, prosequendo eadem, aut negligendo propter ipsum, quandoquidem seclusa ea præcognitione non innotescit, cum quibus aliis bonis sit compossibile vel impossibile summum bonum. Præexistente autè eadem præcognitione cū cæteris requisitis, potest voluntas nostra, ob rationem contrariam, antepone-re, & postponere summum bonum aliis bonis inferioribus. Quod si anteponat, actus euadet bonus, & dignus, si aliud non obstat, consecutione eiusdem summi boni; sin minus euadet malus, & dignus priuatione summi boni. Distinguantur itaque voluntas promissoria, & comminatoria præmij, & pœnæ, à voluntate conferente, & inferente præmium, & pœnam, & auferentur omnes tria. Quia dependenter à priori voluntate euadunt actus appetitiui, aut neglectiui summi boni, idest, digni, vel indigni eo summo bono, atque dependenter ab hac bonitate, & malitia, dignitate, & indignitate, posterior voluntas rependit præmia, & supplicia.

QVÆSTIO XXII.

Vtrum dictamen conscientie sit proxima, ac immediata Regula morum?

IDEATUR non esse. 1. Quia quod dependet ex regula, prius est in ipsa, quam in regulato: bonitas autem, & malitia morum dependet ab eorum regula, eademque est prius in actu voluntatis, atque ab eo deinde redundat per denominationem ad actus aliarum potentialium. Ergo bonitas, & malitia morum non dependet tanquam à regula à dictamine conscientie, quod est in intellectu.

2. Bonitas intellectus practici, est Verum conforme appetitui recto, vt dicitur 6. Ethic. c. 2. Ergo appetitus rectus est regula intellectus practici, idest, dictaminis conscientie, & non è conuerso.

3. Mouens est regula mobilis, non mobile mouentis. Voluntas autem est mouens intellectum, & alias potentias: quia est dominatiua super omnes alias potentias. Ergo intellectus per suum actum non est regula actuum voluntatis, sed magis è conuerso.

4. Regula morum obligat ad conformitatem cum ipsa. Dictamen autem conscientie nõ obligat ad conformitatem secum. Quia est actus ipsius moraliter operantis, qui obligare se ipsum nequaquam potest. Cum enim par in parem non habeat imperium, multo minus

minus potest quisque habere illud, respectu sui.

5. Non potest habere rationem regulæ proximæ & immediatæ, quod potest discordare à prima, & suprema regula. Dictamen autem conscientiæ nostræ, sæpè discordat à prima, & suprema regula morum: Sæpè enim incertis, ideo quæ falsitati obnoxiiis rationibus colligimus, quid Deus velit, aut nolit. Vnde necesse est, ut iudicium nostrum sæpè discordet à voluntate Diuina, quam dictum est esse primam, & supremam regulam morum.

Art. 1. Respondetur. Sicut eadem facultas cognoscitiua dicitur intellectus, relatè ad prima speculabilia principia per se nota; ratio verò, relatè ad ea, quæ inde inferuntur per discursum: Ita etiam dicitur synderesis, relatè ad prima operabilia principia; ut faciendum esse bonum, & vitandum malum, quod sibi quisque non vult, non esse alteri faciendum. Dicitur verò conscientia relatè ad particulare operabile, ut hic, & nunc dandam esse huic, ab hoc elemosynam. Verum vñs apud pleròque communis inualuit, ut synderesis pro habitu; conscientia verò sumatur pro actu, ut dicit D. Thomas de verit. q. 16. & 17. art. utrobique 1. Actus autem conscientiæ, siue iudicium de particulari operabili, alius est antecedens actum voluntatis, eumque dirigens, & dicitur dictamen conscientiæ, atque definitur cum D. Thoma applicatio habitus, vel notitiæ vniuersalis ad aliquem actum particularem. Alius actus est consequens electionem voluntatis, & dicitur testimonium conscientiæ. Non agitur in præsentia de posteriori isto actu, ut potè nihil conferente ad bonitatem, vel malitiam actus voluntatis, quem præsupponit iam existentem, & bonum determinatè, vel malum.

Art. 2. Dictamen autem conscientiæ præuium, de quo agendum est, definitur rursus distinctiùs cum Magistro, D. Thoma, & aliis communiter, *iudicium practicum de aliquo hic, & nunc bene, vel malè faciendo*. Nomine iudicii practici intelligitur cognitio se sola immediatè sufficiens ad dirigendum actum voluntatis. *Hic, & nunc*, apponitur, ad amplectendum omnes circumstantias, quæ cognoscuntur inesse actioni immediatè executioni mandandæ. Quia independentè ab earum propositione non conuenit cognitioni ratio regulæ. *Bene, vel malè*, accipitur de bonitate, & malitia, non tamen secundum quid, & respectu alicuius extrinseci, quæ est consideratio propria artium, quæ versantur circa materiam exteriorem, sed de bonitate, & malitia simpliciter, & absolute talibus respectu operantis, quæ scilicet ipsum operantem faciunt bonum, vel malum, non solum secundum quid in ordine ad finem aliquem particularem, nempe bonum medicum, pictorem, aut militem; sed simpliciter, seu in ordine ad finem vltimum, relatè ad quem dicitur bonus, aut malus homo. Additur denique, *de aliquo faciendo*, ad excludendam distinctiùs regulam proximam à posteriori, seu testimonium conscientiæ, quod versatur circa aliquid iam factum.

Art. 3. Iudicium istiusmodi practicum, seu dictamen vltimum conscientiæ, esse proximam, ac immediatam regulam morum, demonstrat clarè ratio, quæ vñtur D. Thom. q. 19. art. 3. 4. & 5. Quia videlicet voluntas non fertur immediatè ad obiecta præcisè, ut sunt in se, sed ut proponuntur per intellectum. Ergo si per iudicium immediatè directum actus voluntatis proponatur obiectum, ut malum, voluntas illud amplectens, feretur in malum, ac proinde actus erit malus: si verò proponatur ut bonum, feretur in bonum, ac proinde actus erit bonus: quandoquidem actus voluntatis, ut & actus intellectus, specificantur ab obiectis, sub ea ratione formali, sub qua attinguntur ab eisdem. Quæ de causâ dicit Philosophus 5. Metaph. text. 3. & alibi non semel, nihil differre, an finis

R. P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

dicatur simpliciter bonus, an bonum appetens. Confirmatur, quia actus nostræ voluntatis possunt esse boni, & mali, per conformitatem, & disconformitatem ad aliquam regulam. Ergo necesse est, ut per conformitatem, & disconformitatem ad dictamen vltimum rationis iidem sint boni, & mali. Patet consequentia, quia si intellectus representata qualibet alia regula, v.g. lege Dei, simul adiceret, non expedire, non esse honestum, nec laudabile, ut illi obediat, non posset actus voluntatis euadere bonus per conformitatem cum illa, nec malus per disconformitatem, nec enim posset ferri voluntas per suum actum ad honestatem incognitam sibi hic & nunc, nec actus posset accipere honestatem formalem ab obiectiua, in quam minimè ferretur. Ergo omnis alia regula habet ex dictamine rationis vim proximam inducendi bonitatem, & malitiam in actus nostros.

Art. 4. Exercet autem istam vim dictamen vltimum conscientiæ, quatenus est participatum dictaminis sapientiæ Dei, quod est comprehensum bonitatis, voluntatisque Diuinæ; tum necessaria, tum libera: id quod docemur apertè pl. 4. 7. Vbi præmissa interrogatione, *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?* nempe sacrificium iustitiæ, & spem collocatam in Domino, quæ immediatè præcedunt, protinus respondetur: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*, idest, idem Dominus, qui scripsit legem in cordibus nostris inserendo naturæ nostræ participationem naturæ, & bonitatis suæ, ratione cuius participationis potest dominari homo, & esse finis cui, & propter quem amentur, quæ illi congruunt: & relatè ad quem sunt consequenter discernibilia, quæ placent Deo, quæque displicent, tanquam consentanea, aut dissentanea bonitati naturæ eius, inseruit quoque menti nostræ participationem sapientiæ suæ, ratione cuius participationis potest homo legere, ac intelligere scripturam illam approbativam eorum, quæ non decent, & consequenter conscendere ex eius inspectione ad cognoscendam legem æternam Dei fundatam in eius bonitate, & latam, aut firmatam voluntate eius. Dictamen itaque rationis, & conscientiæ, quod non potest dici lumen vultus Dei signatum super nos, nisi quatenus specialiter, ac excellentèr est imitatum sapientiæ Dei modo dicto, adeoque collatum agendorum cum bonitate, & voluntate Diuina, quibus scilicet solis nritur sapientiæ Dei, est offensum bonorum, nempe totius iustitiæ, quam exhibere debemus, cooperante, ac donante Deo, adeoque cum spe reposita in ipso. Idem igitur dictamen est eatenus regula proxima vniuersalis eorum omnium, quæ agere, quæque vitare debemus.

Ad 1. Verum est prius esse, ac contineri aliqualiter in regula, quàm in regulato, quod dependet ex regula; sed est diuersimodè in utroque. Alioquin, vel utrumque esset regula, vel utrumque regulatum. Bonitas igitur, & malitia moralis, quæ primò reperitur in actibus voluntatis sub ratione appetibilis, ac fugibilis; existit nihilominus prius sub ratione veri in dictamine conscientiæ, cui propterea conuenit, ut præcedat tanquam regula appetitionis, ac fugæ.

Ad 2. Philosophus agit ibi de intellectu practico præcisè quatenus est ratiocinativus, & consiliativus circa ea, quæ sunt ad finem, præsupposita intentione finis debiti; quam dicit appetitum rectum, quatenus est appetitus veri finis humanæ naturæ. Patet autem bonitatem intellectus practici sic acceptam, sitam esse in vero conformi appetitui taliter recto; sed hoc non tollit, quominus idem intellectus practicus præcedat, ac regulet bonitatem electionis subsequenti ad eam intentionem; similiterque præcedat, ac regulet bonitatem intentionis, ipsumque appetitum rectum dictamen conscientiæ ortum ex synderesi.

ff 3

Ad 3.

Ad 3. Intellectus, & voluntas mouent se mutuo, quoad aliquos actus per aliquos alios actus suos; nec enim est inconueniens, quod idem sit mouens, & mobile, respectu eiusdem, quoad diuersa. Verumtamen intercedit hoc discrimen, quod voluntas mouetur, quoad omnem suum actum per aliquem actum intellectus, & non è conuerso. Quia primus actus voluntatis, quoties ipsa incipit operari de nouo, est ab aliquo actu intellectus, non minùs, quàm deinde quilibet alius actus voluntatis, non verò è conuerso. Vnde intellectus in toto postea progressu retinet prærogatiuam simpliciter prioris, ideoque est absolute regulatiuus, ac motiuius voluntatis adæquatè. Voluntas verò non est motiua aliarum omnium potentiarum, ac præsertim intellectus quoad omnes ipsarum actus & operationes, sed tantum quoad aliquas.

Ad 4. Dictamen conscientie solum obligat, ut quo, tanquam manifestatiuum, ac intimatiuum legis æternæ Dei, seu applicatiuum ipsius, ut patet ex dictis. Hoc autem pacto non modo par in parem, verum etiam inferior potest habere imperium in superiorem, ut apparet in voce præconis, & in scriptura intimante decretum legislatoris.

Ad 5. Fieri nequaquam potest, ut dictamen vltimum conscientie circa particulare eligibile hic & nunc discordet à voluntate Diuina, siue per se, siue per accidens obligante, & consulente, hic & nunc: nempe eo ipso, quod voluit, ut nostra voluntas in omni suo actu dirigeretur immediatè ab actu nostri intellectus, voluit utique, ut ipsa prosequeretur, atque vitaret quidquid intellectus, consideratis omnibus, vltimo concluderet prosequendum, aut vitandum esse hic & nunc; neque aliud velle potuit, ut apparet euidenter ex terminis. Vnde vltimum dictamen conscientie semper est evidens, & euidenter conforme voluntati Diuinæ, nec potest illi subesse falsum; uti clariùs apparebit ex dicendis in duplici questione sequenti, maximè verò in priori.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum liceat vti quauis opinione probabili, in quauis materia?

IDEATUR non licere, quauis promiscuè vti, sed sola probabiliori, simulque tutiori, vel saltem aut probabiliori, aut tutiori. 1. Quia intellectus non potest determinari pro libito à voluntate, ut assentiatur opinioni minùs probabili, præapprehensis motiuius maioris probabilitatis pro parte opposita. Cum enim intellectus sit potentia necessaria, eo necessariò incumbit, quo impellitur maiori vi. Quæ de causa docet Philosophus 2. de anim. text. 153. opinatiuam non ita subesse voluntati, sicut subest imaginatiua: *Quia licet, inquit, fingere pro libito quidquid volumus: opinari autem in nobis non est. Necessè enim est verum, aut falsum dicere.* Patet autem nemini licere, ut utatur opinione, cui non assentitur; quandoquidem actus voluntatis specificatur ex obiecto, quatenus assertiuè proposito ab intellectu; & talis re ipsa enadit, qualis creditur futurus si eliciatur, ut liquet ex q. præcedenti, & confirmabitur magis q. sequenti ex illo Apostoli: *Quod non est ex fide, peccatum est.*

3. *Qui amat periculum, in illo peribit*, ut dicitur Eccli. 3.27. Amat autem procudubio periculum, qui sequitur opinionem, aut minùs probabilem, aut minùs tutam: oppositum enim tutiori necessè est esse periculosius; & quod est minùs probabile, est propin-

quius falso: quod in re morali perindè est, atque esse propinquius opposito cum lege Dei; Conuertuntur enim hæc duo, ut patet. Perit ergò, idest peccat lethalliter, qui sequitur minùs probabilia, minùsque tuta in re graui; & venialiter, qui in leui. Confirmatur ex cap. *Iuuenis*, de sponsal. ubi Eugenius Pontifex decernit in dubiis tenendum esse, quod certius apparet. Eodem pertinet exemplum Clementis tertij eligentis opinionem potiori fundamento innixam cap. *Capellanus*, de feriis: necnon illud Augustini cap. *si quis autem*, de poenit. dist. 7. *Tene certum, & dimitte incertum.* Quibus textibus innixi Henric. Caietan. Nauarr. & alij auctores antiquiores, vnanimi omnes consensu docent, ubi neutra pars est certa, non posse deferri tutiorem tuta conscientia: atque sua auctoritate, quæ maxima est, oppositam paucorum moderatorum sententiam reddunt prorsus improbabilem, uti meritò contendunt Comitulus noster, & Caudius Philalethus.

3. Si liceret vti vtrilibet ex quibusvis opinionibus probabilibus inuicem oppositis, liceret etiam vti successiuè vtraque, altera videlicet pro vna opportunitate operandi, & postea altera illi opposita pro alia opportunitate operandi. Nec enim quod præcesserit vltus vnus partis, reddit illicitum vltum partis oppositæ pro tempore sequenti, quia non minùs licuisset vti pro tempore antecedenti. Quia vltus libertatis & permissionis legis, non potest restringere libertatem, & auferre permissionem præexistentem, sed vtraque recurrit pro sequenti opportunitate operandi perindè atque si nihil antecesserit actum esset. Hoc autem admissio, sequitur rursus, posse in multis casibus eludi legem grauius obligantem, atque extingui penitus vim eius obligatoriam, ita ut frustreretur lex, & hæc oppositum eius, absque vltio peccato; quia ubi sunt multa horologia, dilpariter, ut solet, sonantia, posset quis ex. gr. die sabbati ad primum signum medie noctis licitè comedere carnes; quatenus illud signum gignit opinionem probabilem, elapsum esse diem sabbati, atque incepisse diem Dominicæ. Posset verò idem nihilominus celebrare licitè sacrum die Dominicæ, abstinendo à cibo post vltimum signum medie noctis; quatenus hoc signum gigneret opinionem similiter probabilem non fuisse elapsum eo vsque diei sabbati, & tunc primum incipere diem Dominicæ. Hoc autem ita peracto, frustrabitur, ut patet, sine peccato lex præcipiens, ne quis celebret post comestitionem carniui à die Iouis exclusiue. Quod quantum sit absurditatis, nemo non videt. Plures eiusmodi casus prosequitur fasè Cardinalis de Lugo disput. 15. de Eucharist. sect. 2. ut probet ab absurdo, non licere saltem semper, & pro omni casu vltum vtriusque simul opinionis probabilis inuicem oppositæ, sed solum vtriusque seorsim pro libito. Verum interim manet sine responsione sufficienti, & quietatiua intellectus, ratio à priori modò proposita, & efficaciter deducta ex vltu licito cuiusvis opinionis probabilis, uti observat, & multipliciter vrget Caramuel, negans absurditatem sequelæ, quam tamen agnoscit iam in posteriori editione Theologiæ suæ fundamentalis.

4. Qui operatur honestè, eo ipso operatur prudenter. Non autem operatur prudenter, qui operatur iuxta opinionem minùs probabilem, minùsque tutam. Prudentis enim est, sequi tutiora, vel saltem non ea deferere absque maiori probabilitate in oppositum. Profectò in negotiis temporalibus mercatorum, militum, & similibus, præsertim, quæ sunt magni momenti, ab omnibus censetur imprudens, qui spretis tutioribus consiliis, ambiguis, seu incertis se se committit. Interest autem multò magis, in negotio animæ, nullum subire periculum, aut quàm minimum fieri potest. Ergo est imprudens à fortiori, nec operatur honestè,